

YARIM YÜZYIL ÖNCE YAYINLANMIŞ BİR BELGE VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Dr. ÜMİT EMRE

Genç Türkiye Cumhuriyetinin yaptığı her yöndeki atılımların yanında, yeraltı zenginliklerinin tespitine yönelik yoğun çalışmalar yaptığını, 50 yıl önce yazılan, fakat bizim ancak son zamanlarda ulaşabildiğimiz bir makeden öğreniyoruz.

Cevat Eyüp Taşman; "Türkiye'de Bitümlü Tezahürlerin Stratigrafik Yayımı" adını taşıyan bilimsel makalesinde, Türkiye'de o güne kadar bilinen petrol, hidrokarburlu gazlar, asfalt ve asfaltitleri incelemiştir. Son derece ilginç olan husus ise, bugün ülke insanlarının, konu ile çok yakından ilgili birkaç kişi müstesnâ tutulursa, neredeyse tamamının bunları ilk defa duyuyor olması.

C. E. Taşman Türkiye'deki petrol varlığını jeolojik devirlere göre incelemiştir.

Paleozoik:

Diyarbakır'ın kuzeyinde, Hazro civarındaki petrol ihtiva eden Devonien kumtaşı tabakalarına dikkat çekmektedir.

Permo-Karboniferde petrol gösterileri, Toros-Anti Toros eteklerinde, batıda ise Adana-Mersin ve buraların daha batı tarafına doğru uzanmakta, bu bölgeye 500-600 km. mesafeli çevre bölgeyi kapsamaktadır. Adana'nın Kozan ilçesinin kuzeyindeki Düzağaç köyündeki aynı adlı formasyonda, Mersin'in Fındıkpınarı bölgesindeki kalkerler içinde petrol mayii bulunmaktadır. Bu bölgenin 100 km. daha batısında bulunan petrol serpantin çatlaklarını harç gibi bağlamaktadır. Doğudaki bulguya ise Harbolda, Irak sınırını oluşturan Kızıl Su boyunca rastlanmaktadır.

Mesozoik

İslahiye ilçesinin güneyinde uzanan Amanos Dağları'nın doğu yamaçlarındaki Edilli köyünün 800 m. kadar güneyindeki Triasa ait kalkerlerin kötü koku verdiğini ve bitüm özellikli bulgulara rastlandığını belirtmektedir.

Konya'nın güney-batısında, Akseki civarında Jurasik devre ait asfalt tezahürleri dikkati çekmektedir. Özellikle de İbradi, Üzümdere ve Emriye bölgelerindeki bulguların çok önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Özellikle de Kretase'de rastlanan petrol işaretlerinin gerek sayılarının, gerekse önemlerinin diğer zamanlara kıyasla çok daha üstün olduğunu belirtmektedir. Ayrıca da Kretase'ye ait petrol emarelerini geniş bir liste halinde

de vermektedir.

Bu listeyi önemine binaen kısaca vermekte yarar görüyorum. Zira son zamanlarda gerek meclis içinde CHP milletvekili Sayın Atilla Başoğlu'nun ardarda verdiği soru önergelerinden, gerekse hükümetin Enerji Bakanının bu soru önergelerine verdiği cevaplardan, ya da çeşitli medya kuruluşlarına yaptığı açıklamalardan anlaşılacaktır ki, ülkenin kurtuluşu olan petrol konusunda bir hareketlilik vardır.

Her ne kadar elde mevcut olduğu anlaşılan 5-6 tane 6000 metreye kadar inebilen derin kuyu sondaj makinasının etkili olarak kullanılmadığı anlaşılrsa da, ciddi bir petrol seferberliğinde bunların yaramıza merhem olma imkânı vardır.

Şimdi biz tekrar C. Eyüp Taşman'ın yarım yüzyıl önce yaptığı ve kendisine minnet ve teşekkür borçlu olduğumuz tespitlerine dönelim.

Anlaşılan o ki, sayın Taşman o devirde, ülkenin kuş uçmaz kervan geçmez bölgelerinin bir çoğunu karış karış gezmiş, aşağıda dökümünü verdiği bir çok petrol bölgesini bizzat yerinde tespit etmiştir.

• **Boyabat**'ın 20 km. kuzeyindeki Sapun deresinin (aşağılara doğru Maruf dere diye adlandırılır) Ekinveren köyü yakınlarındaki mecrasında fay çatlaklarından yıllardan beri petrol sızdığı görülür. Hatta eskiden buralarda tüneller açılmış, parafin yapısında olan bu petrolden variller doldurulduğu belirtilmiştir. Daha sonra petrol akışı azalmış ve bu işlem terkedilmiştir.

• Antalya körfezinin batısındaki **Finike**'nin kuzeyinde bir çok yerde asfalt tezahürleri mevcuttur. Hatta bunlardan Muskar Yayla (Çamdağ) ve Muskar Avla (Alacadağ) yörelerindeki asfalt oluşumları çok kolaylıkla işlenebilmektedir.

• Mardin ilinin **Gercüş** kasabasının 16 km. batısında Hisar deresi kenarındaki Turanien Masif kalkerlerinin tabakalarında hem kurumuş, hem de mayi petrol gözlenmekte, hatta bir taş parçası kırıldığında gözeneklerinin petrolle dolu olduğu görülmektedir.

• Yine Mardin ilinin Kerboran nahiyesinin **Germav** köyünün kuzeyindeki Dicle nehri kenarındaki Histe mevkiinde nehir yatağında, suyunun azaldığı zamanlarda Turanien masif kalkerlerin petrol ihtiva ettiği görülür.

• **Hermis** vadisindeki Germav kesmeleri içinde asfalt tezahürlerine rastlanır. Bu tezahürler köyün kuzeyindeki dere içinde ve Becirvan köyünün altındaki yamaçlarda görülür. Bu kurumuş bitüm tezahürleri kesmelerin çatlaklarını doldurur.

• Van Gölünün kuzeydoğu ucundaki Kürzot köyünün 5 km. güneyinde dar bir vadi içinde petrol bulunmaktadır. Bu bölgede gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında, gerekse Rus işgali sırasında açılan sığ tünellerle petrol istihsal edilmiştir. Cumhuriyet devrinde ise 1937 ve 1945 yılları arasında yapılan çalışmalarla petrol çıkartılmıştır. Bu petrol Kretase kesme çatlaklardan sızmaktadır.

• **Adıyaman**'da ve Malatya ilinin Besni bölgesinde asfalt tezahürleri vardır. Tut nahiyesinin doğusundaki Bayıl köyü civarında ve Tüfün kuzeybatısındaki Karapınar bölgesinde bitümlere rastlanır. Fırat yakınındaki Alaköprü ile Belveren köyleri arasındaki Neft deresindeki çatlaklarda bitüm bulunur.

• **Mardin** ilinin 1 km. yakınındaki (bu bölge şimdi tamamen şehir sınırları içinde kalmış olmalıdır) Savur'a giden yolun doğusundaki masif kalkerlerde bitüm ve sıvı petrol bulunmaktadır.

• **Raman**'da açılan kuyulardan elde edilen petrol Turanien masif kalkerlerde bulunmuştur ve bu formasyonun aynı Gercüş ve Germav'da da vardır.

• Gaziantep'in güneyindeki **Sazgın** köyünde açılan sığ bir kuyuda hidrokarbür gazına rastlanmıştır.

• Hatay ilinin **Yayladağı** kasabasının yakınlarındaki Karacaahmet, Eğerci ve Çandır köylerinde asfalt yatakları mevcuttur.

Tersiyer:

Taşman, ülkemizdeki petrol emarelerinin en çoğunun bu zamanın Miosen devrine ait olduğunu, bunların da daha ziyade kumtaşlarında görüldüğünü belirtmektedir. Bu zamanın Eosen devrinde ise mayi petrolün kalkerler içinde bulunduğu üzerinde durmaktadır. Taşman, Tersiyere ait ülkemizdeki petrol bulgularını alfabetik sıra ile şöyle sıralamaktadır.

• **Badzivan:** Ramandağı'nın Eosen kalkerlerinde, Badzivan köyü civarında çatlaklar içinde üç noktada mayi petrol vardır.

• **Birne:** Bu köy Siirt ilinde, Bohtan suyunun doğusunda, Erüh ile Şırnak arasındadır. Bu köyün güneyinde, faya yakın bölgede, Becirvan kalkerleri içinde mayi petrol görülmektedir.

• **Cımağıl:** Bayburt'un doğusunda, Cımağıl köyünün 2 km. batısında açılan hendeklerde petrol birikmiştir. Birkaç km. güneydeki Zırnık köyü yakınlarında Miosen kalkerlerinden kuvvetli petrol kokusu gelmekte, alınan

bazı numunelerin içlerinin petrolle dolmuş olduğu görülmektedir.

• **Çengen:** İskenderun'un 20 km. güneyindeki Orta Çengen köyü civarında Miosen kum taşlarından petrol yerden kaynamaktadır. Petrolün çıktığı yer fayın kesişme noktasıdır.

• **Dedetepe:** Bursa'nın İnegöl ilçesinin 5 km. güneyindeki Hoca köyünden akan dere boyunca kurumuş bitümler vardır.

• **Dergül:** Şırnak ile Cizre arasında bulunan bu köyün 2 km. batısındaki tepelerin yamaçlarında kurumuş bitümlere rastlanmıştır.

• **Divanhüseyin:** Erzurum'un güneyindeki Hınıs'ın 25 km. güneyine gelen bu köyün 500 m. güneyinde mayi petrol sızmaktadır.

• **Gercüş:** Mardin'in bu kasabasının 1 km. doğusunda doğu-batı istikâmetli bir fay boyunca bir asfalt tabakası vardır.

• **Hasankale:** Erzurum'a bağlı bu kasabanın 6 değişik yerinde ağır petrol sızmaktadır.

• **Harbol:** Mardin'in Irak sınırına yakın Harbol köyünde büyük bir asfalt yatağı vardır.

• **Haymana:** Ankara'nın 25 km. güneyinde bulunan bu kasabaya yakın Karahoca köyünde kurumuş asfalt tespit edilmiştir.

• **Hocalı:** Adana'nın 10 km. güneydoğusunda Ali Hocalı köyü yakınında gaz çıkmaktadır.

• **Katranlı:** Erzurum'un 40 km. güneyinde Taşkesen beldesine bağlı bu köyün 1,5 km. batısında, derenin kuzey yamacında hafif parafinli petrol yerden kaynamaktadır.

• **Kerbent:** Mardin'in Kerboran nahiyesinin kuzeydoğusundaki kumtaşlarından iki yerde mayi petrol sızmaktadır.

• **Kıtmıs:** Siirt'in 10 km. güneyinde Kıtmıs köyü yakınındaki Bohtan suyunun sol tarafında mayi petrol yerden kaynamaktadır, suyun sağ tarafında elle açılan bir kuyuda da tenekelerle taşınacak kadar petrol toplanmaktadır.

• **Mardin:** Mardin'in 10 km. kuzeyindeki Mardin – Diyarbakır yoluna yakın Kanı Kamo ve biraz ileride Alıreski'de gre kesmeleri içinde kurumuş petrol emareleri vardır.

• **Mürefte:** Mürefte'de daha çok gaz, Gaziköy'de de petrol bulunur. Bu bulgular Mürefte'ye yakın İsterne deresinde, Gaziköy'de ise Gamos deresindedir.

• **Neftik:** Muş ilinde Hamurpet dağının güney yamaçlarında Neftik köyünün kuzeydoğusunda, vaktiyle açılmış iki hendekte toplanan suların petrolle kapalı olduğu görülmüştür. Bu çukurlardan köylüler tarafından petrol toplanmaktadır.

• **Polatlı:** Polatlı'nın Karahamza çiftliğinin 1,5 km. kuzeyindeki İmamoğlu tepesinin batı yamacında 1 cm. kalınlığında damarcıklar halinde, diğeri de Sakarya köyünden 1 km. mesafedeki Velidede tepesinin kuzeyinde damarcıklar halinde asfalt tezahürleri vardır.

• **Pulk:** Erzincan ilinin Tezcan kasabasının 30 km. batısında ve Manş bucağının 6 km. kuzeyinde bulunan Pulk köyü civarında eskiden beri bilinen petrol tezahürü vardır.

• **Siğrik:** Siirt'in Şırnak kazasına 8 km. mesafedeki kum taşlarının 10 hektar kadarı bitümlü gösterilerle kaplıdır.

• **Şenköy:** Antakya'nın 21 km. güneyinde, Yayladağ yolu üzerinde asfaltlı kalkerlerin kalınlığı 2 metre kadardır.

• **Topallı:** Adana'nın kuzey doğusunda, Seyhan nehri üzerindeki Topallı köyü yakınlarında iki yerde petrol tezahürleri vardır. Bunlardan biri Topallı'nın güneybatısında, diğeri de Kurşunlu derededir.

• **Urfa:** Urfa'nın kuzey, kuzeybatı ve batısında, Fırat nehri kenarında bulunan Anbar, Samsat ve Halfeti köylerinde asfalt tezahürleri vardır.

• **Zivengok:** Siirt'in Şırnak ilçesinin 20 km. batısında birbirinden 500 metre aralıkla iki yerde petrol görülür. Şems deresinin Zivengok deresiyle birleştiği yerdeki petrol emaresinden numune almak mümkündür. Diğer emare bu iki derenin birleştiği yerin aşağısındaki yamaçtadır .

" **Bürkani Taşlarla İlgili Diğer Emareler**" başlığı altında verilen petrol varlığına ait bilgiler gene alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

• **Boyalık:** Toros dağlarının güney kısmında Ermenek kasabasının batısında bulunan Boyalık köyü civarındaki serpantin kırıklarının yarı kurumuş petrol ile dolu olduğu görülür.

• **Çakırbey:** Van Gölü üzerinde bulunan Erciş kasabasının 18 km. kuzeyinde Zeylan deresinin güney yamacından petrolün yerden kaynaklığı görülür.

• **Çıralı:** Antalya Körfezi'nin batı kıyısında eski "Olimp" kasabasının harabe halindeki tapınağı civarında 50-60 cm. yüksekliğinde bir alevin binlerce seneden beri yandığı bilinmektedir.

• **Eğridir:** İsparta'nın Eğridir gölünün güneyindeki aynı isimli kasabanın 25 km. güneydoğusundaki Pazar ve Balkan köyleri civarındaki Kızıldağ'da, toplanabilecek kadar petrol doğu batı istikametindeki bir kırık üzerinde değişik yerlerde ortaya çıkmaktadır.

• **Ekber:** İskenderun'un 26 km. güneyinde bulunan bu köyün 3 km. doğusunda yanar gaz çıkmaktadır.

• **Kilis:** Kilis civarında bir çok yerde bitümlü marn

tezahürleri vardır. Bunlardan en önemlileri Koççağız ve Silgin köyleri civarında bulunanlardır. Kilis'in 10 km. kuzeyinden Kilis-Antep yolu ile Acar köyü arasında görülen ve sahayı kaplayan bazaltların içinde kurumuş petrol bulunmaktadır.

• **Mapavri:** Rize'nin 22 km. doğusunda Karadeniz sahilindeki Çayeli'inin denizinde petrole rastlandığı eskiden beri bilinir. Petrol emâresi kasabadan 32 mil açıktadır ve petrol görülen sahada denizin derinliği 63 kulaçtır. Petrolün bulunduğu yer kuzeydoğu istikâmetidir. Petrolün tezahür ettiği yere gelindiğinde göz rengarenk bir manzara ile karşılaşır. Bu ilginç petrol sızıntısı havanın sakin olduğu günler ya sabahleyin erkenden veyahut akşama doğru en iyi biçimde görülebilir.

Bir vatan evlâdı çıkmış, yarım asır önce herkesin gözüne sokacak şekilde hiç yanılmaya imkân vermeyecek şekilde petrolün olduğu bölgeleri tek tek göstermiş.

Bunu yapmak için yolun, izin bulunmadığı dağlarda, ovalarda her türlü zorluğa katlanarak yürüyerek dolaştığı apaçık ortada. Üstelik hem bilim, hem bilimin ürettiği teknik o zamanlarda çok cılız. O devrin şartlarına göre gösterilen bu gayret ve yapılan çalışma her türlü övgünün üstünde teşekkür ve minneti hak ediyor.

Yüce Atatürk'ün yarattığı Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devletinin yetiştirdiği yüzlerce vatan aşık gençlerden birisi olan **Prof. İhsan Ketin** de yıllar önce vatan topraklarını karış karış gezip, Batı Jeoloji biliminin temel taşlarından birisini oluşturan eserini yayınlamış ve bu eserinde O da ülkemizdeki petrol bölgelerini işaret etmişti. O günkü kısıtlı şartlardan bu günkü mükemmel imkânlarla gelindi. Fakat sormak gerek, petrolümüzün bulunup işletilmesi için bugüne kadar ne yapıldı? O günkü vatanperver insanlardan sonra sorumluluk mevkiini işgal eden sözde yetkililer ne yaptılar? Hele şimdilerde ellerinde her türlü imkân olduğu halde Türkiye'deki petrol varlığı ile ilgili neredeyse hiçbir ciddi çalışma yapmayan, bir yığın akademik titellerle donatılmış, sayıları yüzler ve hatta binlerle ifade edilen sözde bilim adamlarına ne demeli?

Bu ülkede her seviyede sorumlu sorumsuz kişiler artık başlarını elleri arasına alıp düşünme taşınma ve gereğini yapma devrinin geldiğini anlamıyorlar mı? Kendilerini, içinde buldukları durumu, ülkemizin perişan halini, çocuklarımızın geleceğini, yüce değerleri, bir kez olsun açık yürekle düşünmeyecekler mi? Bu gidüş nereyedir?

KAYNAKÇA :

Maden Tetkik ve Arama Dergisi, Yıl:1950 Sayı:40 Syf:41-50 "Türkiye'de Bitümlü Tezahürlerin Stratigrafik Yayımı", Cevat Eyüp Taşman
